© NOBELSTIFTELSEN 2007
Generellt tillstånd beviljas för publicering
i tidningar på alla språk från och med
7 december 2007, 17.30 (svensk tid).
För publicering i tidskrifter eller böcker krävs,
såvida det inte gäller sammanfattningar,
Stiftelsens medgivande.
När det gäller all publicering av föreläsningen
i dess helhet eller i längre avsnitt måste ovan
understrukna copyrightnotering anges.

Doris Lessing: Om att inte få Nobelpriset

Nobelföreläsning

7 december 2007

Jag står i dörren och ser genom yrande dammoln åt det håll där det ska finnas skog som fortfarande står orörd. I går körde jag kilometer efter kilometer genom kalhyggen och förkolnade brandrester efter en skog som 1956 var den vackraste jag någonsin sett men nu är skövlad. Människor måste äta. De måste skaffa bränsle.

Jag befinner mig i nordvästra Zimbabwe i början av åttiotalet, på besök hos en vän som har varit lärare i en skola i London. Han är här och ”ska hjälpa Afrika”, som vi säger. Han är en stillsamt idealistisk själ, och det han mötte här i skolan tog honom så hårt att han blev djupt deprimerad och fick svårt att repa sig. Skolan är lik alla skolor byggda efter självständigheten. Den består av fyra stora rum efter varandra med tegelväggar som står direkt på marken, ett två tre fyra, plus ett halvt rum på ena gaveln som är bibliotek. Klassrummen har var sin svarta tavla, men kritorna har min vän i fickan, annars skulle de bli stulna. I skolan finns ingen kartbok eller jordglob, inga läroböcker, inga skrivböcker eller kulspetspennor, i biblioteket finns inga böcker av det slag eleverna skulle vilja läsa: där står luntor från amerikanska universitet, tunga till och med att lyfta, utmönstrade volymer från vitas bibliotek, deckare eller böcker med titlar som ”Weekend i Paris” eller ”Felicity finner kärleken”.

Där går en get som söker livnära sig på gammalt gräs. Rektorn har förskingrat skolans tillgångar och är avstängd från sin tjänst, vilket väcker samma fråga som vi alla ställt oss, om än oftast i mer upphöjda sammanhang: Hur kan folk bete sig så när de ändå måste veta om att de har allas ögon på sig?

Min vän har inga pengar eftersom alla, elever som lärare, lånar av honom när han får sin lön och rimligtvis aldrig kommer att betala tillbaka. Eleverna är mellan sex och tjugosex år, för en del har inte gått i skola tidigare och är här för att ta igen. Somliga går flera mil varje morgon i ur och skur och över floder. De får inga läxor för det finns ingen elektricitet i byarna och det är svårt att läsa i skenet från ett brinnande vedträ. Flickorna måste gå och hämta vatten och laga mat när de kommer hem från skolan och innan de går dit.

Medan jag sitter hos min vän på hans rum tittar folk försynt in och allihop, varenda en tigger om böcker. ”Snälla ni, skicka oss böcker när ni kommer hem till London.” En man sa: ”De har lärt oss läsa men vi har inga böcker.” Varenda människa jag träffade, allihop tiggde de om böcker.

Jag var där i några dagar. Dammet blåste förbi, vattnet tröt därför att pumparna hade gått sönder och kvinnorna fick gå och hämta vatten i floden igen.

En annan idealistisk lärare från England var ganska sjuk efter att ha sett hur ”skolan” såg ut.

Sista dagen var det terminsavslutning och de slaktade geten, och den skars i bitar som lades i högar och kokades i en stor plåtdunk. Detta var den länge emotsedda avslutningsfesten, kokt get och gröt. Jag körde därifrån medan det pågick, tillbaka genom skogens förkolnade brandrester och kalhyggen.

Jag tror inte många elever i den skolan kommer att få några priser.

Nästa dag ska jag tala på en skola i norra London, en mycket bra skola, vars namn vi alla känner till. Det är en skola för pojkar med vackra byggnader, och parker.

Barnen här får varje vecka besök av någon känd person, och det ligger i sakens natur att det kan vara fäder, släktingar, rentav mödrar till eleverna. Ett besök av en kändis är inget ovanligt för dem.

När jag talar till dem har jag skolan i nordvästra Zimbabwes yrande damm i tankarna, och jag ser på dessa ljumt förväntansfulla engelska ansikten framför mig och försöker berätta för dem vad det är jag har sett den senaste veckan. Klassrum utan böcker, utan läroböcker eller kartbok eller ens en karta uppsatt på en vägg. En skola där lärarna tigger om att man ska skicka dem böcker där det står hur de ska undervisa, eftersom de själva bara är arton eller nitton. Jag talar om för dessa engelska pojkar hur alla tigger om böcker: ”Snälla ni, skicka oss böcker.” Säkert har alla som någon gång hållit tal erfarit det ögonblick då man ser ansiktena framför sig bli tomma. Åhörarna uppfattar inte vad man säger: i deras fantasi finns inga bilder som svarar mot det man berättar. I det här fallet bilder av en skola omvärvd av dammoln, där vattnet tryter och där nyslaktat getkött kokt i en stor dunk är festmat på skolavslutningen.

Är det då så omöjligt för dessa privilegierade elever att föreställa sig sådan naken fattigdom?

Jag gör så gott jag kan. De är artiga.

Jag är säker på att flera av dem en dag kommer att vinna priser.

Så är anförandet slut. Efteråt frågar jag lärarna hur det står till med biblioteket, och om eleverna läser. Och här i denna privilegierade skola får jag höra detsamma som jag alltid får höra när jag besöker skolor och till och med universitet.

”Ni vet hur det är”, säger en lärare. ”Många av pojkarna har aldrig läst en bok, och biblioteket används nästan inte alls.”

Ja, vi vet verkligen hur det är. Allesammans.

Vi lever i en splittrad kultur där det som var självskrivet för bara några decennier sedan nu är ifrågasatt, och där det är vanligt att ungdomar efter lång utbildning inte vet

någonting om världen, inte har läst någonting utan är kunniga enbart i en eller annan specialitet, till exempel datorer.

Det vi bevittnar är fantastiska uppfinningar, datorer och internet och tv. Det är en revolution. Det är inte den första revolution som vi, människosläktet, har haft att göra med. Det tryckta ordets revolution, som inte var genomförd på några få decennier utan tog betydligt längre tid, förvandlade vårt medvetande och våra tänkesätt. Dumdristiga som vi är accepterade vi alltihop, som vi alltid gör, och frågade aldrig: Vad händer med oss nu när vi har lärt oss trycka? Och lika lite har vi hejdat oss och frågat: Hur kommer vårt liv, vårt medvetande, att förändras med detta internet som har förfört en hel generation med sina meningslösheter, så att till och med helt förnuftiga människor erkänner att när de väl blivit fast är det svårt att sluta, och de kan upptäcka att hela dagen har gått åt till att blogga och så vidare.

För inte alls länge sedan var det så att alla människor med någon form av utbildning respekterade lärdom, bildning, och vår omfattande litteratur. Vi vet förstås alla att man när detta lyckliga tillstånd rådde kunde låtsas läsa böcker, låtsas hysa respekt för lärdom. Men det är väl känt att arbetande män och kvinnor längtade efter böcker, och det tog sig uttryck i 1700- och 1800-talens arbetarbibliotek, institut, skolor.

Läsning, böcker, ingick i allmänbildningen.

När äldre människor talar med yngre måste de inse i hur hög grad läsandet var bildning, eftersom de unga vet så mycket mindre. Och om barn inte kan läsa är det för att de inte har läst.

Men den här sorgliga historien kan vi allesammans.

Men slutet på den kan vi inte.

Vi erinrar oss det gamla talesättet ”Den som läser får sitt lystmäte” – vitsar om övermättnad lämnar vi därhän – den läsande människan får sitt lystmäte av vetande, historia, kunskaper av alla slag.

Men vi i Väst är inte de enda människorna i världen. För inte länge sedan berättade en vän som hade varit i Zimbabwe om en by där man inte hade ätit på tre dygn men pratade om böcker och bokanskaffning, om utbildning.

Jag tillhör en liten organisation som bildades i syfte att skicka böcker till byarna. Det var en grupp människor som i ett annat sammanhang hade rest runt på gräsrotsnivå i Zimbabwe. De berättade att det, i motsats till vad andra rapporterat, finns fullt av intelligenta människor ute i byarna, pensionerade lärare, tjänstlediga lärare, barn på skollov, åldringar. Själv bekostade jag en liten undersökning om vad folk ville läsa i

Zimbabwe och fann att resultatet var detsamma som i en svensk undersökning som jag inte hade känt till. Folk ville läsa samma slags böcker som folk i Europa – alla slags romaner, science fiction, lyrik, kriminallitteratur, dramatik, och gör-det-själv-böcker, till exempel om hur man öppnar ett bankkonto. Och allting av Shakespeare. Ett bekymmer när det gäller att hitta böcker åt byborna är att de inte vet vad som finns att få, så att till exempel *Borgmästaren i Casterbridge*, en bok man läser i skolan, blir efterfrågad därför att de vet att den finns. *Djurfarmen* är av uppenbara skäl den allra populäraste romanen.

Från första början stöddes vår lilla organisation av Norge och sedan av Sverige. Utan den sortens stöd skulle våra bokleveranser ha ebbat ut. Vår skaffade böcker där vi kunde komma över dem, men kom ihåg att en bra pocketbok från England kostade en månadslön, och det var ändå före Mugabes terrorregim. Med dagens inflation skulle den kosta flera årslöner. Men när väl en bokkartong körs ut till en by – betänk också att bensinbristen är fruktansvärd – så tas den emot med glädjetårar. Biblioteket kan vara en planka uppallad på tegelstenar under ett träd. Och inom loppet av en vecka har man ordnat läsundervisning – de som kan läsa undervisar dem som inte kan, medborgarskapsundervisning – och ute i en isolerad by satte sig ett par pojkar ner och började skriva romaner på tonga, eftersom det inte fanns några på det språket. Det finns sex eller fler större språk i Zimbabwe och det finns romaner på samtliga, romaner om våld och incest, fulla av brott och mord.

Det sägs att ett folk får den regim det förtjänar, men jag anser inte att det är sant när det gäller Zimbabwe. Och vi måste komma ihåg att denna respekt för och hunger efter böcker inte härrör från Mugabes regim utan från den föregående, de vitas. Det är ett förbluffande fenomen, denna hunger efter böcker, och den kan iakttas överallt från Kenya ner till Godahoppsudden.

Detta leder så underligt det kan låta fram till det faktum att jag växte upp i ett hem som praktiskt taget var en lerhydda med halmtak. Sådana hus har alltid byggts, överallt där det finns vass eller gräs, lämplig lera, pålar till väggar. England under saxisk tid till exempel. Det hus jag växte upp i hade fyra rum i fil, och det var fullt av böcker. Mina föräldrar hade haft med sig böcker till Afrika från England, och dessutom skickade min mor efter böcker därifrån till sina barn. Böckerna kom i stora paket med brunt omslagspapper och var min stora glädje när jag var liten. En lerhydda, men full av böcker.

Än i dag får jag brev från folk i någon by som kanske saknar elektricitet och rinnande vatten, precis som vår familj i vår långsträckta lerhydda: ”Jag ska också bli författare”, säger de, ”för jag har samma sorts hus som det ni bodde i.”

Men här har vi väl ändå det svåra?

Författarskap, författare kommer inte från hem utan böcker.

Där har vi klyftan. Där har vi det svåra.

Jag har sett på talen som hållits av några av de senaste årens Nobelpristagare. Ta den magnifike Pamuk. Han säger att hans far hade femton hundra böcker. Hans talang har inte kommit ur tomma intet, han har varit förbunden med den stora traditionen.

Ta V. S. Naipaul. Han nämner att de indiska Vedaböckerna aldrig har varit långt borta i släktens minne. Fadern uppmuntrade honom att skriva. Och när Naipaul kom till England gick han på British Library. Så han står den stora traditionen nära.

Låt oss ta John Coetzee. Han inte bara står den stora traditionen nära, han är själv traditionen: han har undervisat i litteratur i Kapstaden. Och så ledsen jag är för att jag aldrig har fått vara med på någon av hans lektioner och fått undervisning av denna underbart djärva dristiga begåvning.

För att kunna skriva, för att kunna skapa litteratur måste man stå i nära förbindelse med bibliotek, med böcker, med Traditionen.

Jag har en vän från Zimbabwe, en svart författare. Han lärde sig läsa på syltburkar och fruktkonserver. Han växte upp i ett område jag har kört igenom med bil, ett område för svart landsbygdsbefolkning. Jorden är sand och grus, där växer enstaka låga buskar. Hyddorna är påvra, inte alls som de välhållna hyddor de bättre lottade bor i. En skola – men lik den jag har beskrivit. På en sophög fann han en bortkastad uppslagsbok för barn och lärde sig vad det stod i den.

Vid självständigheten 1980 fanns det en grupp goda författare i Zimbabwe, ett veritabelt sångfågelsbo. De var fostrade i gamla Sydrhodesia under de vita – missionsskolorna, de bättre skolorna. I Zimbabwe skapas inte författare. Inte utan vidare, inte under Mugabe.

Alla författarna hade haft en svår väg till läs- och skrivkunnigheten, för att inte tala om författarskapet. Jag skulle vilja påstå att det inte var något ovanligt att lära sig läsa på syltburksetiketter och i kasserade uppslagsböcker. Och vi talar om människor som hungrade efter mycket mer bildning än den som finns att få för människor som bor i hyddor med många barn – en utarbetad mor, en kamp för mat och kläder.

Men trots svårigheterna blev författare till. Vi ska också komma ihåg att detta var Zimbabwe som erövrades fysiskt mindre än hundra år tidigare. De här människornas far- och morföräldrar hade kanske varit historieberättare i den muntliga traditionen. På en eller ett par generationer skedde övergången från ihågkomna och återberättade historier till tryck, till böcker. Vilken bedrift.

Böcker som handgripligen hämtats på sophögar och ur avfall från den vite mannens värld. Men en trave papper är en sak, en utgiven bok en helt annan. Jag har fått ta del av en lång rad rapporter om bokbranschen i Afrika. Även i mer lyckligt lottade områden som Nordafrika, med sin annorlunda tradition, är det en grov skönmålning att tala om bokbransch.

Jag talar här om böcker som aldrig har skrivits, om författare som inte har lyckats därför att det inte finns bokförlag. Ohörda röster. Att bedöma vidden av detta väldiga slöseri med begåvning och möjligheter låter sig inte göra. Men här saknas någonting mer, redan före det skede i en boks tillblivelse då det krävs en förläggare, ett förskott, uppmuntran.

Författare får ofta frågan: Hur gör du? Skriver du på dator? Elektrisk skrivmaskin? Med gåspenna? För hand? Men den väsentliga frågan är: Har du hittat en egen plats, det tomma rum som ska omge dig när du skriver? In i det fantasins rum som är en form av lyssnande, av uppmärksamhet, ska orden komma, dina gestalters ord, tankarna – inspirationen.

Om författaren inte finner en sådan plats kan dikterna och berättelserna bli dödfödda.

När författare samtalar handlar frågorna de ställer till varandra alltid om denna plats, denna andra tid. Har du funnit den? Håller du fast vid den?

Låt oss hoppa till en skenbart mycket annorlunda miljö. Vi befinner oss i London, en av storstäderna. Det gäller en ny författare. Vi frågar cyniskt: Ser hon bra ut? Om det är en man: karismatisk? Snygg? Vi skämtar men det är inget skämt.

De litterära stjärnskotten hyllas, får kanske en massa pengar. Paparazzifotografernas surr börjar höras i deras stackars öron. De blir firade, lovordade, de forslas runt i världen. Vi gamla, som har sett alltihop förut, tycker synd om novisen som inte har en aning om vad som egentligen håller på att ske.

Han, hon är smickrad, glad.

Men fråga ett år senare vad han eller hon tycker. Jag har hört dem: ”Det här var det värsta som kunde ha hänt mig”, säger de.

En del uppreklamerade nya författare har inte skrivit något mer, eller har inte skrivit vad de har velat, vad de hade tänkt.

Och vi, gamlingarna, vill viska i deras oskuldsfulla öron: Har du det kvar? Din själ, ditt eget oumbärliga ställe där dina egna röster kan tala till dig, bara till dig, där du kan drömma? Det måste du hålla fast vid, det får du inte släppa.

Mitt inre är fullt av praktfulla Afrikaminnen som jag kan återuppliva och betrakta när jag vill. Tänk på solnedgångarna, gyllene och purpurröda och brandgula, när de breder ut sig över kvällshimlen. Eller fjärilar, nattfjärilar och bin på väldoftande buskar i Kalahari? Eller att sitta vid Zambeziflodens mörkgröna, blanka vatten på blekgula gräsbevuxna stränder där alla Afrikas fåglar pilar omkring. Ja, elefanter, giraffer, lejon och andra djur, det fanns det gott om, och tänk på natthimlen, svart och underbar, ännu inte förorenad, full av oroliga stjärnor.

Jag har också andra minnen. En ung afrikan, kanske arton år, står och gråter i det som han hoppas ska bli hans ”bibliotek”. En amerikan på besök hade fått se att det saknade böcker och skickat en låda. Den unge mannen hade vördnadsfullt plockat upp dem en och en och slagit in dem i plast. ”Men”, säger vi, ”han skickade väl böckerna för att de skulle läsas?” ”Nej”, svarar han, ”då blir de smutsiga, och var ska jag få tag i nya?”

Den unge mannen vill att vi från England ska skicka böcker som han kan använda som lärarhandledning. ”Jag har bara gått fyra år i fortsättningsskolan”, säger han, ”men jag fick aldrig lära mig undervisa.”

Jag har sett en lärare i en skola utan läroböcker, inte ens en krita till svarta tavlan. Han undervisade sin klass med elever från sex till arton år genom att flytta stenar på marken och skandera: ”Två gånger två är …” och så vidare. Jag har sett en flicka som kanske inte var mer än tjugo och likaså saknade läroböcker, skrivböcker, pennor, lära ut sitt abc som hon skrev med en pinne i sanden medan solen stekte och dammet yrde.

Vi bevittnar här den stora bildningshungern i Afrika, överallt i Tredje världen, eller vad vi nu kallar de delar av världen där föräldrar längtar efter att barnen ska få en utbildning som leder ut ur fattigdomen.

Jag vill be er föreställa er att ni befinner er någonstans i Södra Afrika och står i en indisk affär i ett fattigt område när det råder svår torka. Folk, mest kvinnor, står i kö med alla slags behållare för att få vatten. Varje eftermiddag kommer en tankbil med dyrbart vatten från stan och nu står folk och väntar.

Indiern står med händerna stödda mot disken och betraktar en svart kvinna som står böjd över en pappersbunt som ser ut att vara utriven ur en bok. Hon står och läser *Anna Karenina*.

Hon läser långsamt, formar orden med munnen. Boken ser svår ut. Det är en ung kvinna med två småbarn som klänger kring benen på henne. Hon är gravid. Indiern är olycklig, för kvinnans huvudduk, som borde vara vit, är gul av damm. Dammet ligger tjockt mellan brösten och på armarna. Mannen är olycklig för att alla människorna som köar är törstiga, men han har inte vatten så det räcker. Han är arg för han vet att det finns

människor som dör där ute, bortom dammolnen. Hans äldre bror har tidigare skött affären, men sagt att han behövt komma ifrån och gett sig av till stan, ganska illa däran på grund av torkan.

Mannen är nyfiken. Han säger till den unga kvinnan: ”Vad är det du läser?”

”Det handlar om Ryssland”, svarar flickan.

”Vet du var Ryssland ligger?” Det vet han knappt själv.

Den unga kvinnan ser honom rakt i ögonen, full av värdighet, om än rödögd av dammet: ”Jag var bäst i klassen. Min lärare sa att jag var bäst.”

Hon återtar läsningen: hon vill läsa färdigt stycket.

Indiern ser på de båda småbarnen och sträcker sig efter en Fanta, men modern säger: ”De blir bara törstigare av Fanta.”

Indiern vet att han inte borde göra detta, men han böjer sig ner över en stor plastdunk som står bredvid honom bakom disken och häller upp vatten i två muggar som han ger barnen. Han betraktar flickan som rör på munnen när hon ser sina barn dricka. Han ger henne en mugg vatten. Det gör ont att se henne dricka, så plågsamt törstig är hon.

Nu räcker hon honom sin plastdunk som han fyller. Hon och barnen ser noga till att han inte spiller.

Hon böjer sig över boken igen. Hon läser sakta men stycket fängslar henne och hon läser om det igen.

"Varenka var mycket tilldragande i sin vita sjalett över det svarta håret, omgiven av barnen som hon vänligt och glatt ägnade sig åt, samtidigt som hon var spänd av förväntan inför möjligheten att få motta ett frieri från en man som hon tyckte om. Sergej Ivanovitj gick bredvid henne och kastade hela tiden beundrande blickar på henne. När han såg henne tänkte han på allt fint han hört henne säga, allt gott han hört om henne, och han blev mer och mer medveten om att hans känslor för henne var någonting speciellt, någonting som han hade upplevt för länge, länge sedan i sin tidigaste ungdom, och då bara en enda gång. Hans glädje över att få vara nära henne blev allt starkare och till slut, då han hade hittat en stor björksopp med smal fot och uppvikt kant och lade ner den i hennes korg, såg han henne djupt i ögonen och märkte hur en rodnad av glad och skrämd sinnesrörelse spred sig över hennes ansikte, medan han själv blev så generad att han tyst gav henne ett leende som redan det sa alldeles för mycket." *

Bunten med boksidor ligger på disken tillsammans med några gamla veckotidningar, tidningssidor med bilder på flickor i bikini.

Det är dags för henne att lämna sin tillflykt i den indiska butiken och börja gå den drygt en halvmil långa vägen hem till byn. De köande kvinnorna utanför ropar och klagar. Men indiern gör sig ingen brådska. Han vet hur påfrestande hemfärden kommer att bli för flickan med de två klängande barnen. Nog skulle den lilla spetan med sin stora mage kunna få boken som fängslar henne så, men han har svårt att tro att hon begriper den.

Varför ligger kanske så mycket som en tredjedel av *Anna Karenina* här på disken i en obemärkt indisk butik? Så här ligger det till.

Det föll sig så att en viss högre tjänsteman, som råkade vara utsänd av FN, inhandlade ett exemplar av romanen innan han skulle ge sig ut på en färd över världshaven. När han hade slagit sig ner i sin business class-fåtölj ombord på planet rev han boken i tre bitar. Samtidigt såg han på medpassagerarna runt omkring, väl vetande att han skulle få se bestörta, nyfikna men också roade miner. När han hade satt sig till rätta och spänt fast säkerhetsbältet, sa han högt till alla som ville höra på: ”Jag gör alltid så här på långflygningar. Man vill ju inte sitta och hålla i en stor tung bok.” Det var en pocketbok, men visst är det en tjock roman. Mannen var van vid att folk lyssnade när han talade. ”Jag gör alltid så här när jag är ute och reser”, avslöjade han. ”Det är jobbigt nog ändå att resa nu för tiden.” Så snart alla hade satt sig ner ordentligt slog han upp sin *Anna Karenina*-del och läste. När folk tittade åt hans håll, nyfiket eller inte, anförtrodde han dem: ”Nej, det är faktiskt enda sättet att resa.” Han hade läst boken förut, tyckte om den, och detta originella sätt att läsa den gav faktiskt extra krydda åt en roman som han egentligen var väl bekant med.

När han hade läst ut en bokdel kallade han på flygvärdinnan och bad henne lämna den till hans sekreterare som satt på någon billigare plats. Det väckte stort intresse, skarp kritik och givetvis nyfikenhet varje gång ett avsnitt av den stora ryska romanen, stympad men läsbar, ankom till bakre delen av planet. På det hela taget gjorde detta fiffiga sätt att läsa *Anna Karenina* intryck, och troligen skulle ingen som satt där glömma det.

Under tiden står den unga kvinnan kvar och håller sig i disken i den indiska butiken medan småbarnen klänger i hennes kjolar. Hon bär jeans eftersom hon är en modern kvinna, men ovanpå dem har hon en tjock yllekjol som ingår i den traditionella folkdräkten. Barnen kan lätt klamra sig fast i de tjocka vecken.

Hon kastar en tacksam blick på indiern, som hon vet tycker om henne och tycker synd om henne, och stiger ut i de yrande molnen.

Barnen orkar inte gråta längre, och de har fått fullt med damm i halsen.

Det är tungt, å vad det är tungt, detta trampande steg för steg genom dammet som ligger i mjuka bedrägliga drivor under fötterna. Tungt – men hon är ju van vid strapatser. Tankarna dröjer kvar vid berättelsen hon har läst. Hon tänker: Hon är precis som jag i sin vita sjalett, och hon passar också barn. Det kunde ha varit jag, den där ryska flickan. Och mannen där, han älskar henne och tänker fria till henne. (Hon har bara läst detta enda stycke.) Ja, tänker hon, det ska komma en man och hämta mig, ta mig bort från allt det här, mig och barnen, ja, han ska älska mig och ta hand om mig.

Hon segar sig vidare. Vattendunken är tung på axlarna. Hon trampar på. Barnen hör vattnet skvalpa. På halva vägen stannar hon och ställer ner dunken. Barnen gnäller och tar i den. Hon tänker att hon inte får öppna den, eftersom vinden blåser ner damm i den. Det går inte att öppna den förrän hon kommer hem.

”Vänta”, säger hon till barnen. ”Vänta.”

Hon måste ta sig samman och fortsätta.

Hon tänker. Min lärare sa att det fanns ett bibliotek där som är större än snabbköpet, ett stort hus och det är fullt med böcker. Hon ler när hon går vidare och vinden blåser damm i ansiktet på henne. Jag är skärpt, tänker hon. Läraren sa att jag är skärpt. Skolans mest begåvade elev – sa hon att jag var. Mina barn ska bli skärpta precis som jag. Jag ska ta med dem till biblioteket, det som är fullt med böcker, och de ska gå i skolan och de ska bli lärare – min lärare sa att jag skulle kunna bli lärare. Mina barn ska bo långt härifrån och tjäna pengar. De ska bo nära det stora biblioteket och få ett gott liv.

Man kan undra hur sidorna ur den ryska romanen kom att hamna på disken i den indiska affären.

Det skulle bli en vacker historia. Kanske kommer någon att berätta den.

Den stackars flickan traskar vidare, buren av tankarna på vattnet hon ska ge barnen när de väl kommer hem och få dricka lite av själv. Vidare, genom den afrikanska torkans fruktade dammoln.

Vi är en avtrubbad skara, vi i vår hotade värld. Vi är bra på ironi och till och med cynism. Vissa ord och föreställningar använder vi knappt, så utslitna har de blivit. Men vi kanske behöver återupprätta vissa ord som har mist sin kraft.

Vi äger en litteraturskatt som går tillbaka till egyptierna, grekerna, romarna. Hela denna rikedom av litteratur går att upptäcka på nytt och på nytt av alla som har lyckan att träffa på den. En skatt. Tänk om den inte hade funnits. Hur utblottade, hur tomma hade vi inte ha varit då.

Vi förvaltar ett arv av språk, poesi, berättelser, och det är ett arv som aldrig tar slut. Det finns alltid kvar.

Vi har fått ärva berättelser, sagor efter gamla berättare, av vilka vi känner somliga till namnet, andra inte. Berättarna leder sitt ursprung långt långt tillbaka till en glänta i skogen där ett väldigt bål brinner och de gamla schamanerna dansar och sjunger, för vårt berättelsearv började med eld och magi, med andevärlden. Och det är där det finns bevarat i dag.

Fråga vilka moderna berättare som helst, och de ska svara att det alltid kommer ett ögonblick då elden rör vid dem, det som vi tycker om att kalla inspiration, och den leder sitt ursprung långt långt tillbaka till vårt släktes begynnelse, till elden, isen och de starka vindarna som har format oss och vår värld.

Berättaren bor djupt inne i var och en av oss. Historieberättaren finns alltid hos oss. Låt oss anta att vår värld förhärjas av krig, av de fasor som vi alla utan vidare kan föreställa oss. Låt oss anta att flodvågor sköljer genom våra städer och haven stiger. Men berättaren kommer att vara med, för det är vår fantasi som formar oss, upprätthåller oss, skapar oss – på gott och på ont. Det är våra berättelser som ska vederkvicka oss när vi blir sargade, sårade, ja till och med krossade. Det är berättaren, den som skapar drömmar och myter, som är vår fågel Fenix. Berättaren är vi när vi är som bäst och som mest nyskapande.

Den stackars flickan som strävar hemåt genom dammet och drömmer om en utbildning åt sina barn, tror vi att vi är bättre än hon – vi som är fullproppade med mat, har skåpen fulla med kläder och storknar i vårt överflöd?

Jag tror det är den flickan och kvinnorna, som talade om böcker och utbildning utan att ha ätit på tre dygn, som till sist kan visa vilka vi är.

Översättning Inger Johansson

*(Citatet ur *Anna Karenina* av Lev Tolstoj, översättning av Ulla Roseen, Stockholm 2007.)